

Artjärven IBA-alueen pesimälinnustolaskennat

v. 2012-2013

MAALI-hankkeen osaraportti

Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry
Lahti 16.10.2013

Johdanto

Päijät-Hämeen maakuntaliitto tilasi Päijät-Hämeen lintutieteelliseltä yhdistykseltä (PHLY) Orimattilan Artjärven kansainvälisesti tärkeän lintualueen (IBA, Important Bird and Biodiversity Area) linnustoselvityksen kevätalvella 2013. PHLY oli jo itsenäisesti kartoittanut alueen kosteikkojen pesimälinnuston v. 2012 liittyen BirdLife Suomen koordinoimiin IBA-alueiden seurantoihin. Liiton tilaus mahdollisti linnustoselvitykset myös IBA-alueen kulttuurialueiden osalta, jotka suoritettiin v. 2013. Artjärven alue oli merkitty maakuntakaavaluonnoksessa ns. selvitysalueeksi, joten oli perusteltua päivittää ja koota yhteen tuoreimmat lintutiedot alueelta maankäytön suunnittelun avuksi.

Artjärven kirkonkylän tärkeä lintualue on järvien, rantaniittyjen, kosteikkojen ja tulvapeltojen muodostama kokonaisuus kylän tuntumassa. Alue on Päijät-Hämeen merkittävimpiin lintualueisiin kuuluva kokonaisuus. Ihmisen toiminnan vaikutus lähes koko alueella on huomattavaa, mutta osin kuitenkin linnuille edullista (mm. laidunnus). IBA-alueeksi Artjärven kirkonkylän kosteikot on valittu keväisten laulujoutsenkerääntymiensä perusteella. Parhaillaan käynnissä olevan MAALI-hankkeen (maakunnallisesti tärkeät lintualueet) puitteissa alueen linnustoarvoja tarkastellaan myös maakunnallisesti, vaikka alue onkin jo arvotettu kansainvälisesti tärkeäksi. Tarkastelussa saadaan koottua käyttöön tuorein lintutietous ja lisätietoa siitä mille lajeille alue on myös maakunnallisesti merkittävä. Valtaosa alueen eri osa-alueista onkin mitä todennäköisemmin valikoitumassa myös maakunnallisesti tärkeiksi lintualueiksi (MAALI) yksittäisinä kohteina, joka kertoo koko alueen huomattavista linnustoarvoista. MAALI-hankkeen raportti, jossa nämä MAALI-kriteerit ja alueiden valintaprosessi yms. kerrotaan valmistuu tulevana talvena. Tällä hetkellä levähtäjien kriteerit ovat jo valmistuneet ja niitä voitiin käyttää osa-alueiden teksteissä (liitetaulukko). Pesimälajiston osalta kriteerit ovat vielä kesken, joten lopullista arvotusta ei tehty.

Menetelmät

Artjärven kosteikkojen (Lammi, Säyhtee, Villikkalanjärvi ja Pyhäjärven itäosa) pesimälinnustolaskennat suoritettiin kolmen käynnin kiertolaskentoina huhti-kesäkuussa 2012. Lammilla laskenta tehtiin kävellen ja muilla alueilla veneellä. Laskentojen tuloksia täydennettiin Tiira-lintutietopalveluun ilmoitettujen hajahavaintojen perusteella. Ilmoitetut parimäärät ovat reviiritulkintoja ohjeiden mukaan. Tarkemmat laskenta- ja tulkintaohjeet on kuvattu BirdLife Suomen IBA-laskentaohjeissa (BirdLife, 2013). Alueen pelto- ja kulttuuriympäristökohteet (Suursuon pellot ja Sihvolantanhuat) laskettiin vastaavasti kolmen käynnin kartoituslaskennoin v. 2013 touko-kesäkuussa. Alueen lepäilijälaskentoja on tehty harrastajien toimesta vuosittain, erityisesti keväisin, mutta myös syksyisin.

Tulokset

Laskentojen tuloksissa esitetään maankäytön suunnittelun kannalta oleellisimpien pesimälajien (uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit sekä tietyt indikaattorilajit) tulkitut reviirit kartoilla, maakunnallisesti tärkeiden lepäilijämäärien ylittyminen eri osa-alueilla ja uudet aluerajaukset tärkeimmille alueille. Lisäksi toisilla kartoilla pyritään esittämään aluerajausten sisältä merkittävimmiksi osoittautuneet ja samalla herkimmät alueet, jos se on mahdollista. Alueiden laskentatulokset käydään läpi osa-aluekohtaisesti.

Indikaattorilajeilla tarkoitetaan tässä raportissa lajeja, jotka kuvastavat esiintymisellään usein hyviä kosteikko- ja viljelymaa-arvoja ja sellaisia lajeja jotka ovat häirinnälle alttiita (haapana, kaulushaikara, kuovi, kurki, laulujoutsen, liro, luhtakana, nokikana, ruisrääkkä, ruskosuohaukka, taivaanvuohi ja töyhtöhyppä).

Artjärven IBA-alueen eri osa-alueilla ylittävät useiden lajien osalta maakunnalliset kriteerit lepäilijöille. Periaate kriteereissä on se, että niiden tulee pääsääntöisesti täyttyä vähintään kahdella lajilla ja vähintään kolmena kautena 2000-luvulla, jotta alue voidaan valita MAALI-alueeksi levähtävien lintujensa puolesta. Poikkeuksen tästä yleissäännöstä Artjärven kohdalla tekee kottarainen, jonka yöpymisalueet eivät tulisi huomioiduiksi em. periaattein, koska kottarainen yöpyy usein esim. sellaisissa ruovikoissa, joissa ei muita tarkasteltavia lajeja esiinny. Tarkastelu on tehty vuosien 2000-2012 aineistosta.

Lammi

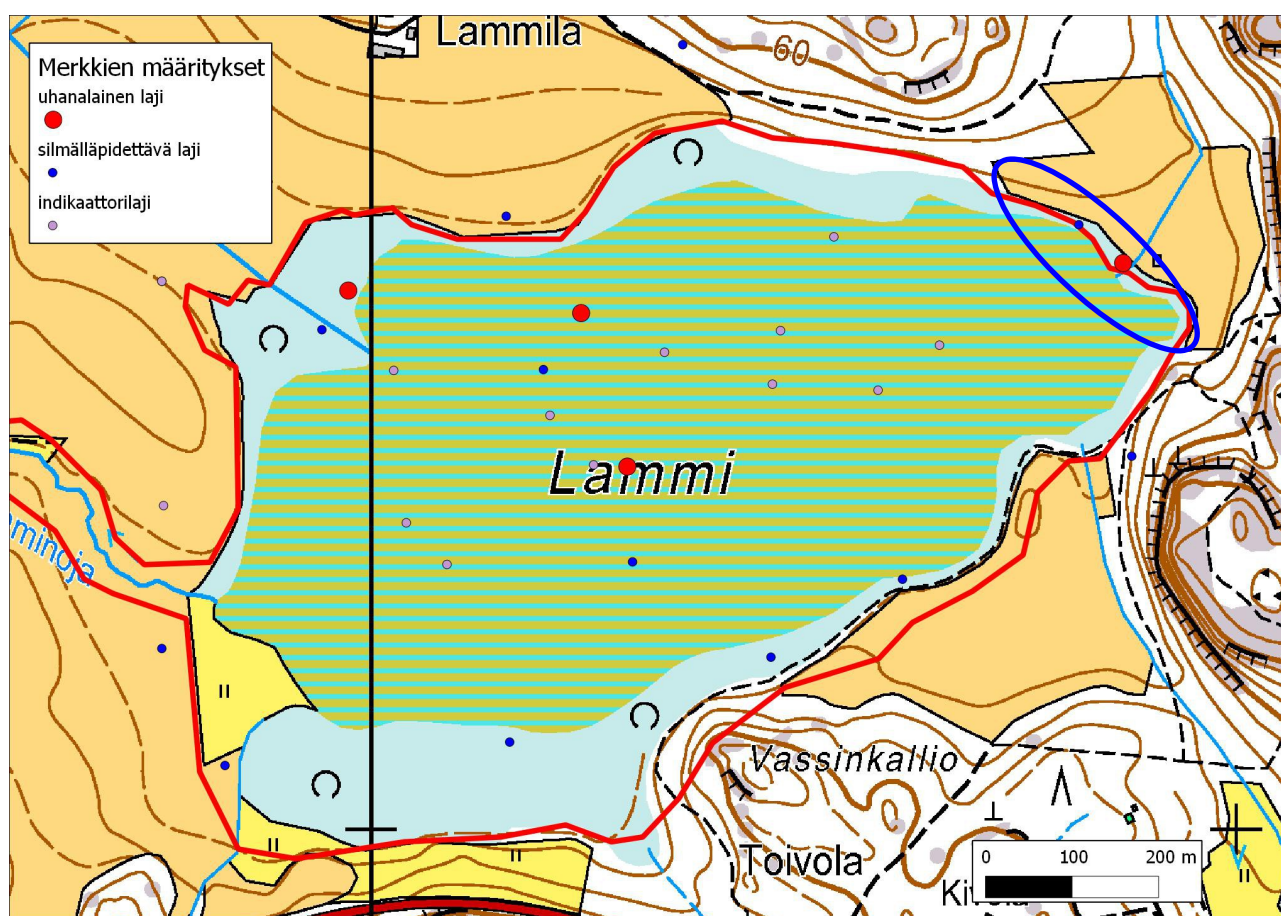
Pesimälinnustokartoitukset tehtiin 30.4., 19.5. ja 1.6.2012. Alueen merkittävimmät pesimälajit ja joitain muita lajeja ja niiden parimäärät on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Lammin pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
laulujoutsen	1	
kanadanhanhi	1	
tavi	2	
sinisorsa	10	
heinätavi	1	
lapasorsa	1	3
tuulihaukka	1	
luhtakana	4	
luhtahuitti	1	
kurki	3	4
töyhtöhyppä	1	
taivaanvuohi	16	19
kuovi	1	
metsäviklo	3	
liro	1	
niittykirvinen	3	4
keltävästäräkki	2	
kirjokerttu	1	
punavarpunen	7	

Artjärven Lammilla on tavattu lepäilykriteerit ylittävät lintumäärät syksyllä haarapääskyllä kerran ja tundranhella kerran. Alue ei kuitenkaan täytä maakunnallisia lepäilykriteerejä näiden tai muidenkaan lajien osalta säännöllisyyden perusteella, mutta on vahvana ehdokkaana MAALI-alueeksi pesimälinnustonsa puolesta muun muassa uhanalaisten pesimälintujensa kirjokertun (EN)

ja keltavästäräkin (VU) sekä silmälläpidettävien (NT) lajien; luhtahuitti, niittykirvinen ja punavarpunen osalta.

Kartta 1. Lammin uhanalaisten, silmälläpidettävien ja indikaattorilajien reviirit v. 2012 ja tarkastamista vaativa aluerajaus (sininen soikio).

Päätelmät ja suositukset

Lammi on kokonaisuutenaan merkittävä lintukosteikko, joka tulee huomioida maankäytön suunnittelussa. Alue on suojelunarvoinen ja kaavoituksessa suositellaan käytettäväksi sellaista merkintää ja kaavamääräyksiä, jotka turvaavat alueen säilymisen. Nykyinen IBA-rajaus on melko onnistunut (kartalla punainen viiva), mutta sitä voisi aavistuksen laajentaa koillisosastaan (sininen soikio). Alueella esiintyy myös runsaasti viitasammakoita, joiden lisääntymispaikan heikentäminen on kielletty luonnonsuojelulaissa.

Säyhtee

Säyhteen pesimälinnustolaskennat tehtiin 3.5., 22.5. ja 6.6.2012. Alueen merkittävimmät pesimälajit ja joitain muita lajeja ja niiden parimäärät on esitetty taulukossa 2. Säyhtee valikoituu myös MAALI-kriteereillä maakunnallisesti tärkeäksi levähdysalueeksi seuraavilla lajeilla/kausilla: kevät: laulujoutsen ja nokikana, syksy: valkoposkihanhi.

Lepäilykriteerit ylittävät Säyhteellä myös seuraavasti (sulkeissa ylityskertojen määrä 2000-luvulla): kevät: valkoposkihanhi (1), kurki (1)

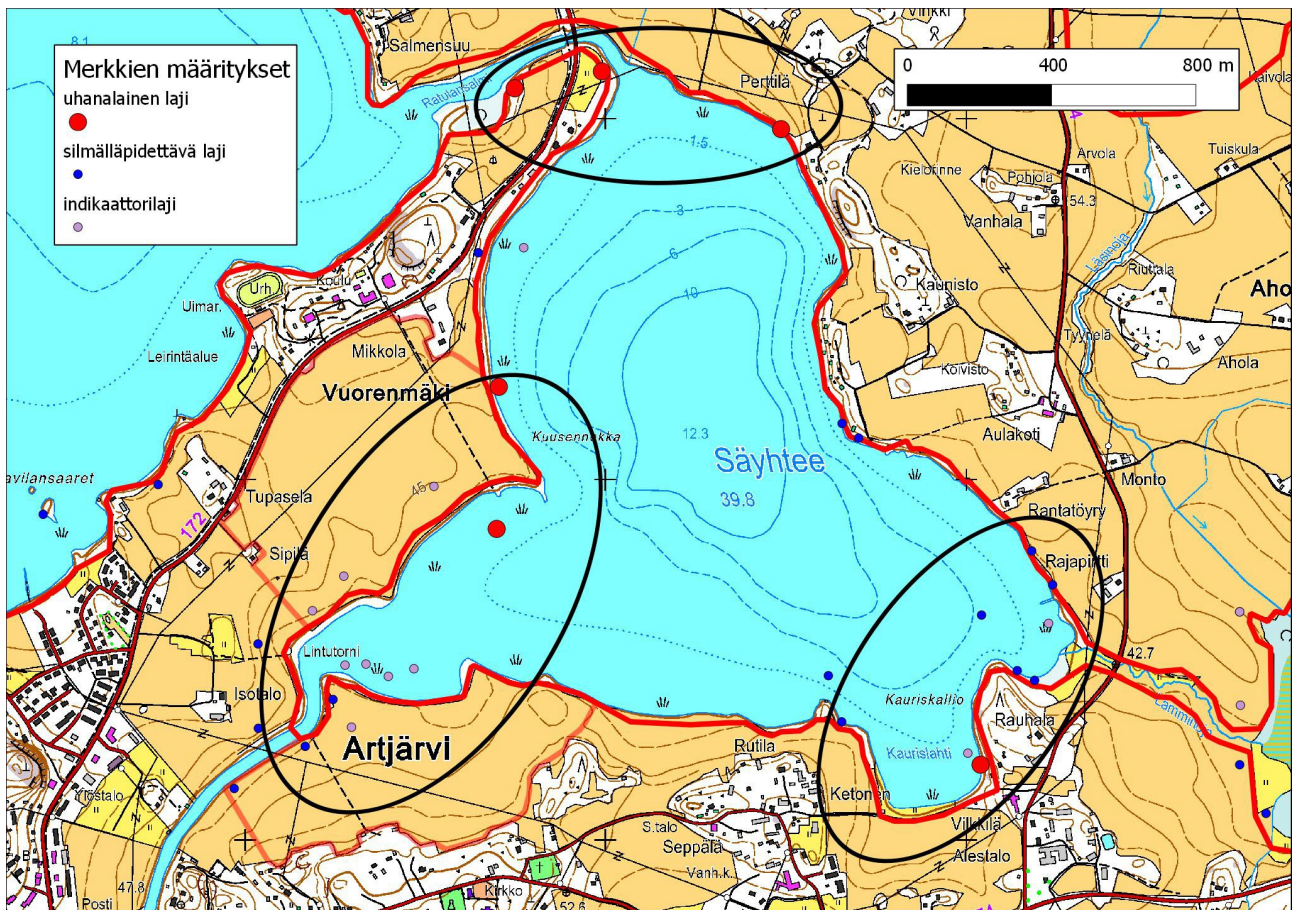
syksy: tundrahanhi (2), uuttukyyhky (1), haarapääsky (1) ja keltavästäräkki (1).
Mutta näiltä osin säännöllisyyskriteeri ei siis täyty.

Hanhet ja joutsenet ruokailevat ja lepäilevät myös nykyisen IBA-rajauksen ulkopuolella ja nämä peltoalueet on rajattu uusina alueina täydentämään Säyhteen omaa rajausta (kartta 2.)

Taulukko 2. Säyhteen pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
laulujoutsen	2	3
haapana	1	2
tavi	4	
sinisorsa	3	4
heinätavi	1	
lapasorsa	1	
telkkä	4	7
tukkakoskelo	1	
isokoskelo	1	
silkkiuikku	1	
kaulushaikara	1	
ruskosuohaukka	1	
luhtakana	1	
nokikana	1	
punajalkaviklo	0	1
rantasipi	3	
harmaalokki	1	
niittykirvinen	1	
keltavästäräkki	4	
sirittäjä	0	3
punavarpunen	2	

Säyhteen pesimälinnustoon kuuluu uhanalaisista lajeista keltavästäräkki (VU) ja heinätavi (VU), silmälläpidettävistä (NT) lajeista alueelle tulkittiin reviireitä isokoskelolle, tukkakoskelolle, punajalkaviklolle (reviiri todennäköisesti pääasiassa alueen ulkopuolella) ja rantasipille sekä niittykirviselle, punavarpuselle ja sirittäjälle (reviirien keskipainopisteet aluerajauksen ulkopuolella).

Kartta 2. Säuhteen lintureviirit, arvokkaimmat kohteet (mustat soikiot) ja lisärajaukset (vaaleanpunaisella).

Päätelmät ja suositukset

Säuhtee on merkittävä lintualue sekä pesimä-, että levähtäjälaajiston osalta. Järveltä on erotettavissa ainakin kolme lintujen keskittymäaluetta, jotka ovat suojelun arvoisia ja jäljelle jäävälläkin osalla on linnuille tärkeä merkitys. Nämä asiat tulisi huomioida maankäytön suunnittelussa soveltuvin kaavamerkinnöin ja -määräyksin, jotka turvaavat linnustoarvojen säilymistä. Nykyinen IBA-rajaus on melko onnistunut kun sitä täydennetään tulevilla MAALI-rajauksella Vuorenmäen peltojen ja lasku-uoman itä- ja kaakkoispuolisilla pelloilla (kartta 2.).

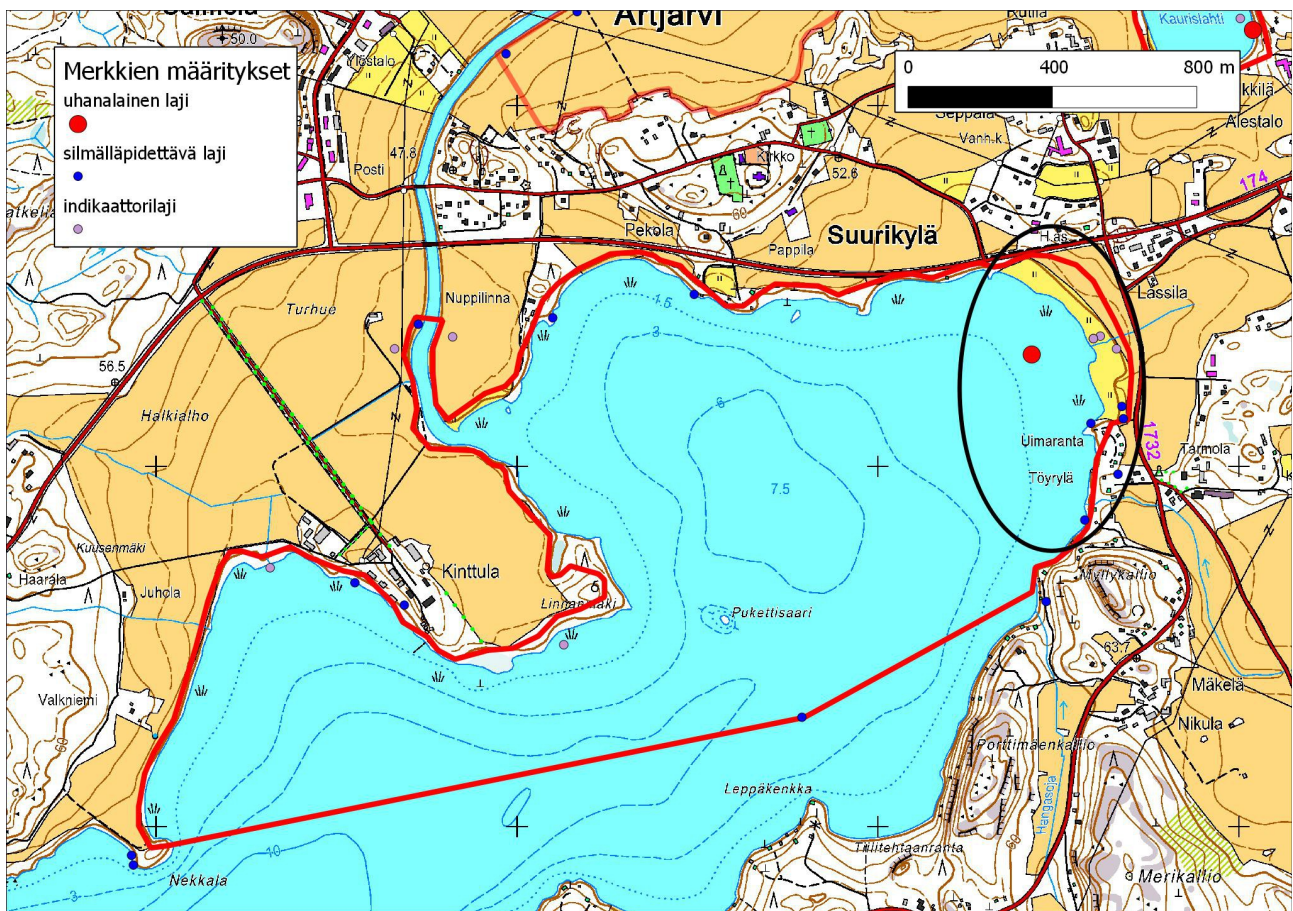
Pyhäjärven itäosa

Pyhäjärven itäosan pesimälinnustolaskennat tehtiin 3.5., 22.5. ja 6.6.2012. Alueen merkittävimmät pesimälajit ja joitain muita lajeja ja niiden parimäärät on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Pyhäjärven pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
laulujoutsen	1	
kanadanhanhi	2	
haapana	3	
tavi	2	
sinisorsa	15	
heinätavi	1	
telkkä	7	10
isokoskelo	1	
silkkiuikku	1	3
tuulihaukka	0	1
ruisrääkkä	0	1
töyhtöhyppä	3	
taivaanvuohi	1	
rantasipi	6	9
harmaalokki	1	
punavarpunen	6	

Huomionarvoiset pesimälajit ovat uhanalainen heinätavi (VU), silmälläpidettävät (NT) isokoskelo, rantasipi ja punavarpunen. Pesimälinnuston kannalta alueen merkittävin kohta on itärannan tulvavaikututtuinen rantaluhta (kartta 3.).

Kartta 3. Pyhärven itäosan uhanalaisten, silmälläpidettävien ja indikaattorilajien reviirit v. 2012 ja alueen linnustollisesti merkittävin osa-alue (musta soikio).

Pyhäjärven itäosa ei yksittäisenä alueena ylitä MAALI-kriteerejä lepäilijöiden osalta. Vain keväinen tukkasotkamäärä ylittyy kerran. Alue on kuitenkin kansainvälisesti tärkeän IBA-aluekokonaisuuden kannalta merkittävä, sillä IBA-kriteerilaji laulujoutsen käyttää Pyhäjärveäkin levähdysalueenaan. Kohde toimii joutsenille rauhallisena ”pakoalueena” mikäli muualla alueella on häiriötekijöitä. Usein Pyhäjärvellä havaitaan myös syksyn viimeiset laulujoutsenet, koska se jäätyy myöhemmin kuin muut Artjärven järvet.

Päätelmät ja suositukset

Pyhäjärven itäosan tulvaranta on alueen linnustollisesti merkittävin kohde ja on suojelun arvoinen. Lisäksi alueella on tärkeä osatekijä levähtäville laulujoutsenille kokonaisuuden kannalta ja rakentamattomia rantoja voidaan pitää tärkeinä pesimälinnustolle. Nämä seikat olisi hyvä huomioida alueen tulevassa maankäytönsuunnittelussa.

Villikkalanjärvi

Villikkalanjärven pesimälinnustolaskennat tehtiin 3.5., 22.5. ja 6.6.2012. Alueen merkittävimmät pesimälajit ja joitain muita lajeja ja niiden parimäärät on esitetty taulukossa 4.

Uhanalaisista lajeista alueella esiintyy pesimäaikaan heinätavia (VU) ja keltävästäräkkiä (VU). Silmälläpidettävien lajien joukkoon puolestaan kuuluvat rantasipi, punajalkaviklo, niittykirvinen ja punavarpuen. Näiden ja indikaattorilajien reviirit on esitetty kartalla 4.

Taulukko 4. Villikkalanjärven pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
laulujoutsen	1	
kanadanhanhi	2	3
haapana	2	3
tavi	4	5
sinisorsa	10	
heinätavi	3	
lapasorsa	1	2
telkkä	4	
silkkuiikku	1	
kaulushaikara	1	
nuolihaukka	0	1
ruisrääkkä	2	
kurki	1	
töyhtöhyppä	0	1
taivaanvuohi	1	
punajalkaviklo	1	
metsäviklo	0	1
rantasipi	11	12
kalalokki	18	21
hamaalokki	3	
kalatiira	3	5
niittykirvinen	1	
keltävästäräkki	1	
punavarpuen	10	
peltosirkku	0	1

Merkkien määrittelyt

- uhanalainen laji (red dot)
- silmälläpidettävä laji (blue dot)
- indikaattorilaji (purple dot)
- IBA-rajaus (red line)

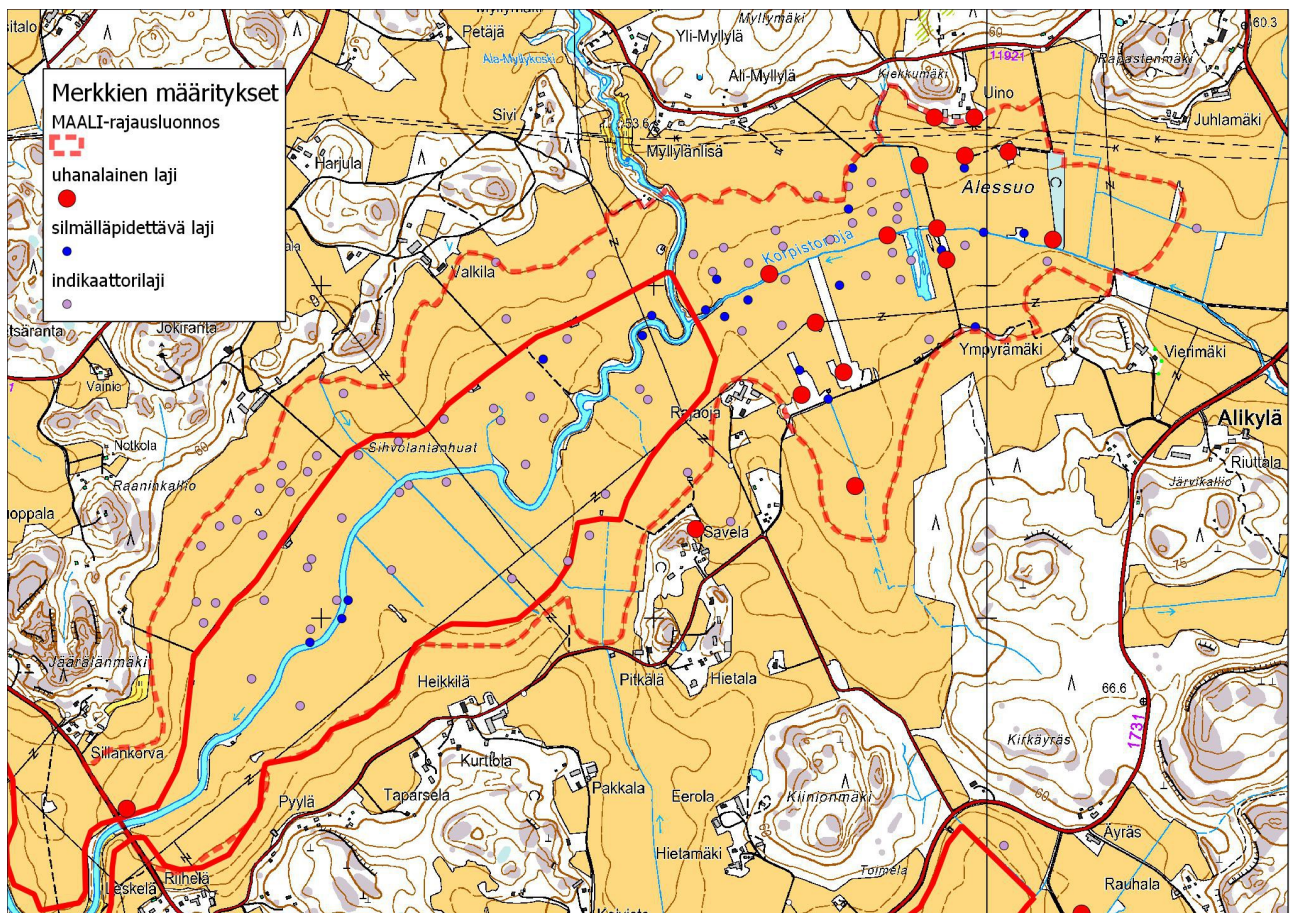
Päätelmät ja suositukset

Sihvolantanhuat-Korpistonoja

9

Alueen huomionarvoiset pesimälajit ovat erittäin uhanalaiseksi luokiteltu viiriäinen ja peltosirkku (EN) ja vaarantuneeksi luokiteltu keltävästäräkki (VU), silmälläpidettävät (NT) rantasipi, punajalkaviklo, käenpiika ja punavarpunen. Uhanalaisen pesimälinnuston kannalta alueen itäosa on merkittävin, mutta kun huomioidaan myös indikaattorilajitkin on koko alue poikkeuksellinen maakunnassa.

Alue on poikkeuksellinen myös levähtäjäkeräntymiensä puolesta ja täyttääkin MAALI-kriteerit peräti 12 lajin osalta kevätkaudella (metsähanhi, tundrahanhi, valkoposkihanhi, tavi, haapana, jouhisorsa, sinisorsa, mustaviklo, valkoviklo, suokukko pikkulokki ja uuttukyyhky) ja yhden lajin osalta syksyllä (uuttukyyhky).

Kartta 5. Sihvolantanhuat-Korpistonojan alueen uhanalaisten, silmälläpidettävien ja indikaattorilajien reviirit v. 2013 ja maakunnallisesti tärkeän MAALI-alueen luonnosrajaus (punainen katkoviiva).

Taulukko 5. Sihvolantanhuat-Korpistonoja alueen pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
viiriäinen	0	1
ruisrääkkä	2	3
töyhtöhyppä	60	64
taivaanvuohi	2	3
kuovi	6	
punajalkaviklo	2	3
valkoviklo	1	
rantasipi	2	
niittykirvinen	7	
keltävästäräkki	3	
punavarpunen	7	
peltosirkku	12	

Kartalla 5. on esitetty luonnosrajaus tulevasta MAALI-rajauksesta sekä levähtävän että pesimälinnuston osalta. Nykyinen IBA-rajaus tulee siis laajentumaan huomattavasti.

Päätelmät ja suositukset

Sihvolantanhuan-Korpistonojan alue on merkittävä lintualue sekä pesimä-, että levähtäjälaajiston osalta, ehkä jopa maakunnan merkittävin. Alue on kokonaisuutena tärkeä ja tämä tulisi huomioida maankäytön suunnittelussa soveltuvien kaavamerkinnöin ja -määräyksin, jotka turvaavat myös linnustoarvojen säilymistä. Alueen maanomistajien kanssa olisi erityisen arvokasta suunnitella linnustoarvot huomioivia viljelytapoja, laidunnusta ja muita toimia.

Suursuon pellot

Suursuon pesimälinnustolaskennat tehtiin 15.5., 2.6. ja 15.6.2013. Alueen merkittävimmät pesimälajit ja joitain muita lajeja ja niiden parimäärät on esitetty taulukossa 6.

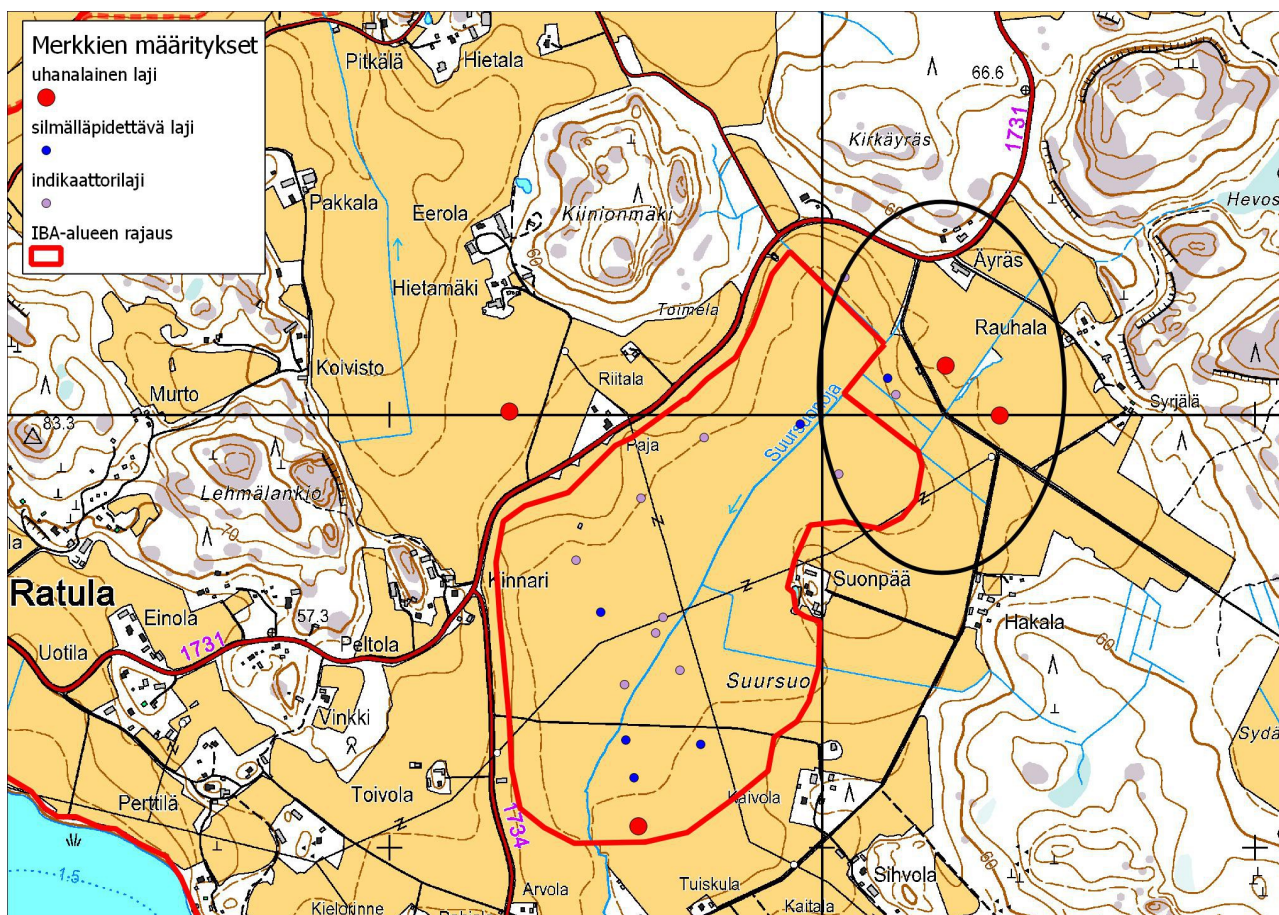
Alueen huomionarvoiset pesimälajit ovat vaarantuneeksi luokiteltu keltavästäräkki (VU), silmälläpidettävät (NT) punajalkaviklo ja niittykirvinen. Maakunnallisesti tärkeäksi (MAALI) levähdysalueeksi Suursuo valikoituu kevätkaudella kolmen lajin osalta; metsähanhi, taivaanvuohi, ja valkoviklo.

Taulukko 6. Suursuon peltöjen pesimälinnuston parimääriä.

Laji	Minimi	Maksimi
ruisräikkä	1	2
töyhtöhyppä	5	
taivaanvuohi	1	
kuovi	1	
punajalkaviklo	1	
liro	0	1
niittykirvinen	4	5
keltavästäräkki	1	4

Päätelmät ja suositukset

Uhanalaisen pesimälinnuston kannalta alueen nykyinen IBA-rajaus ei ole paras mahdollinen ja mikäli alue valikoituu MAALI-alueeksi myös pesimälinnustonsa puolesta sitä rajataan todennäköisesti laajemmaksi ainakin koillisosastaan. Suursuo on merkittävä lintualue ainakin levähtäjien perusteella ja tämä tulisi huomioida kaavamerkinnöin ja määräyksin jotka turvaavat myös alueen linnustoarvot.

Kartta 6. Suursuon uhanalaisten, silmälläpidettävien ja indikaattorilajien reviirit v. 2013 ja mustalla soikiolla esitetty mahdollinen alueen laajennusosa.

Ratulansalmi

Ratulansalmen alueella on tavattu kottaraisia MAALI-kriteerit ylittäviä lepäilymääriä. Tarkka yöpymisruovikon sijainti vaatii kuitenkin vielä jatkoselvityksiä ja sitä ei erikseen rajattu kartalle. Alueen rajausta kuitenkin sisältyy olemassa olevaan IBA-rajaukseen.

Yhteenveto ja pohdintaa

Artjärven kansainvälisesti tärkeä linnustoalue luokituu suurelta osin myös maakunnallisesti tärkeiksi (MAALI-alueiksi) levähtäjien ja todennäköisesti myös muutamien pesimälajiensa osalta. Raportin laskennat antavat hyvän kuvan alueen linnuston nykytilasta ja niiden pohjalta on annettu aluekohtaisia suosituksia maankäytönsuunnittelua varten. Alueella on useita suojelunarvoisia kohteita sekä linnuille tärkeitä lepäilypeltoja. Alueen merkittävät linnustoarvot tulisi huomioida myös maakuntakaavatasolla. Lisäksi alueen suojelutilannetta tulisi edistää ja aluekokonaisuus vaatisi myös laajan hoito- ja käyttösuunnitelman, jossa huomioidaan mm. alueen uhkatekijät linnustolle. Uhkatekijöitä ovat ainakin rehevöityminen ja umpeenkasvu, ojitukset ja muu tulvia heikentävä toiminta sekä peltoviljelyn yksipuolistuminen. Alueella on potentiaalia myös lintumatkailumielessä, jota olisi hyvä jatkojalostaa suunnitelmassa.

Liitteet

PHLY:n MAALI-kriteerit lepäilijöille

Laji	vuodenaika	raja-arvo	Laji	vuodenaika	raja-arvo
Pikkujoutsen	kevät	10	Merimetso	syksy	20
	Syksy	10	Harmaahaikara	syksy	10
Laulujoutsen	kevät	250	Nokikana	kevät	25
	Syksy	250		syksy	25
Metsähanhi	kevät	400	Kurki	kevät	50
	syksy	200		syksy	100
Tundrahanhi	kevät	100	Kapustarinta	kevät	100
	syksy	200		syksy	50
Kanadanhanhi	syksy	100	Töyhtöhyppä	kevät	200
Valkoposkihanhi	kevät	100		Syksy	50
	Syksy	1000	Suokukko	kevät	50
Haapana	kevät	100		syksy	50
	Syksy	200	Taivaanvuohi	kevät	40
Tavi	kevät	100		syksy	40
	Syksy	100	Kuovi	kevät	30
Sinisorsa	kevät	400	Mustaviklo	kevät	10
	Syksy	400	Valkoviklo	kevät	40
Jouhisorsa	kevät	20		syksy	40
	syksy	20	Metsäviklo	kevät	20
Punasotka	kevät	25	Liro	kevät	100
	kesä/syksy	25	Liro	syksy	50
Tukkasotka	kevät	25	Rantasipi	kevät	10
	syksy	25		syksy	15
Alli	kevät	100	Pikkulokki	kevät	50
	syksy	150		kesä	50
Mustalintu	kevät	50		syksy	50
	syksy	50	Naurulokki	kevät	750
Telkkä	kevät	100	Kalalokki	kevät	300
	syksy	100		syksy	300
Uivelo	kevät	15	Harmaalokki	kevät	1000
	syksy	15		syksy	1500
Isokoskelo	kevät	100	Selkälokki	kevät	50
	Syksy	500	Selkälokki	syksy	75
Kaakkuri	kevät	20	Kalatiira	kevät	100
Kuikka	kevät	50	Kalatiira	syksy	200
	syksy	50	Uuttukyyhky	kevät	15
Silkkiuikku	kevät	100		syksy	15
	syksy	100	Haarapääsky	kevät	200
Härkälintu	kevät	20		syksy	300
	syksy	15	Keltavästäräkki	syksy	50
			Kottarainen	syksy	400

Laskentoihin osallistuneet henkilöt (suluissa laskentojen määrät):

Vuonna 2012 : Rauno Kosonen (2), Seppo Leirilaakso (2), Timo Metsänen (5), Jussi Mäkinen (1), Jorma Rautama (3), Risto Silaste (1), Mika Selin (1).

Vuonna 2013: Timo Hämäläinen (1), Timo Metsänen (2), Tuomas Meriläinen (1), Antti Toukola (1), Juhani Sirkiä (2), Mika Rantanen (1), Tomi Rantanen (1).

Lähteet

BirdLife, 2013. Kosteikkolintujen laskentaohje v. 2013. BirdLife Suomen verkkosivut, luettu 29.8.2013. [www.birdlife.fi/iba].